

Hoe honderden tabellen een mooi naslagwerk werden...

Interview met Jan Mooij

De vogeltellingen in de Eempolders vinden plaats sinds 1973. Het verwerken van al die resultaten is iedere keer weer een monnikenwerk. Jan Mooij stroopte de mouwen op en ging met de tabellen van de afgelopen twaalf jaar aan de slag. Een helder naslagwerk met de serieuze titel *'De vogels in de westelijke Eempolders, na de landinrichting (1991 t/m 2002)'* is het resultaat.

Lenny Langerveld

Toen Jan Mooij in 2004 van Eindhoven naar Het Gooi verhuisde was hij al een vogelaar in hart en nieren. Na zijn verhuizing was het een logische stap om lid te worden van de Vogelwerkgroep en uiteraard werd hij met open armen ontvangen: 'Ik was een redelijk ervaren vogelaar; die wilde men wel hebben.'

Hij viel met zijn neus in de boter, want toen hij aangaf lid te willen worden van de Subgroep Eempoldertellingen, vroeg men hem meteen of hij coördinator wilde worden. Die positie was vacant na de verhuizing van de toenmalige coördinator naar Vlieland. Mooij: 'Toen ben ik eerst met een paar mensen meegelopen; ik wilde toch wel weten waar het over ging. Ik heb de drie subgebieden een keer gedaan en ach... het was wel aardig. Ik wilde het wel doen'. Kort daarna kreeg hij te horen dat er een 'achterstand in de verslaglegging' was ontstaan. Dat bleek het understatement van de eeuw te zijn.

Honderden tabellen

Om de zes jaar worden de Eempolder-tellingen gebundeld in een rapport. Het eerste rapport verscheen over de periode tot en met 1978, daarna volgden 1984 en 1990. Na 1990 ging het tweewekelijkse tellen onverdroten door, maar voor het rapport moest er nu eenmaal iemand zijn die ging zitten en het ging doen, en daar ontbrak het al die jaren aan. Dat is alleszins begrijpelijk, want 'ik kan je zeggen dat 't een hoop werk is', weet Mooij achteraf te melden.

Honderden tabellen, duizenden cijfers, met de hand opgeschreven, getypt, op floppy's gezet... Hoe pak je dat aan en hoe creëer je overzicht en samenhang in die chaos van ordners, floppy's, tabellen?

Mooij: 'Dat was een lastige kwestie, ja. Ik ben eerst eens gaan nadenken, kijken wat er aan de hand was en waar het over ging. Proberen de zaak op orde te krijgen, want daar was men eigenlijk al heel lang niet meer aan toegekomen. Toen ben ik gaan piekeren over de aanpak. Maar het heeft best een tijd geduurd voordat ik er uit was.'

Taartpunt Oostermeent

Er waren een paar grote problemen die 'getackeld' moesten worden en die Mooij veel hoofdbrekens hebben bezorgd. Een ervan waren de tellingen in de Oostermeent, de taartpunt van de Eempolders boven de Noordpolder tegen de A27 aan, die tegenwoordig ook wel bekend staat als 'De Kampen'. Wat was het probleem?

Mooij: 'In de Oostermeent zijn we pas vanaf 1984 gaan tellen. In mijn eerste conceptversie van het rapport had ik bijvoorbeeld de drie tellingen - Noord, Zuid en Oostermeent - bij elkaar gezet. Maar als je de vogelstand vanaf 1973 écht goed wilt kunnen overzien, dan kán dat niet. Die resultaten vertekenen, omdat er halverwege opeens een gebied is bijgekomen'. Dus hup, daar ging de Oostermeent er weer uit, om als apart lijntje in de grafieken terug te keren. We slaan het boek er maar eens op na. Mooij wijst aan: 'Kijk hier zie je, de zwarte punt is de telling zonder de Oostermeent, de witte is met de Oostermeent.'

Maar om de Oostermeent er helemaal uit te halen, moest Mooij bij alle oude tellingen vanaf 1984 - waarin de Oostermeent al was meegenomen - die resultaten er weer uit halen. Dat was niet gemakkelijk. Waar moest hij om te beginnen die cijfers vandaan halen? Hij had alleen maar de totalen in handen, maar niet de cijfers van iedere telling afzonderlijk. Bep Dwars bood uitkomst. Die kwam met stapels formulieren op de proppen en die is Mooij toen maar eens in de computer gaan zetten.

Niets menselijks vreemd ...

Mooij zette alle tellingen in de computer en ontdekte dat zijn eindresultaten vaak verontrustend weinig overeenkomst vertoonden met de cijfers van zijn voorgangers. Dat had veelal met interpretatie te maken. En soms met schrijffouten.

Bij het overschrijven van de cijfers ging er wel eens iets mis, zo bemerkte Mooij, maar ook bij het invullen. Wat te doen als een getal precies tussen twee vogelnamen is ingevuld? Dan moet je gaan gokken.... Maar als de resultaten van een telling met de typemachine waren ingevuld, ging het pas écht goed fout. Want de regelafstand die de typemachine hanteerde, was niet altijd dezelfde als die van het formulier. Tja, dan gaan de cijfers van de vogels weggrennen en zit een ongeluk in een klein hoekje. Geestig, maar ook lastig... Het werd een uitstapje naar het verleden met grappige momenten.

Zo bemerkte Mooij dat er op een gegeven moment aan de tellingen werd deelgenomen door een vogelaar die blijkbaar dyslectisch was voor getallen: 273 spreeuwen kwamen in de totaal kolom terug als 237 spreeuwen, en dat maanden lang.... Zo veel hij kon herstelde Mooij de tekortkomingen van vroeger en probeerde hij te begrijpen waarom zijn eindtelling niet altijd klopte met de eindtelling van tien, twintig of dertig jaar geleden.

De verdwenen cijfers

Om dit boek te kunnen maken, heeft Mooij dus uiteindelijk alle oorspronkelijke tellingen vanaf 1984 weer overgezet en zoveel mogelijk overgedaan. Voorwaar een monnikenwerk, dat hem vele maanden werk heeft gekost. Voor de klus had hij de oorspronkelijke formulieren weer nodig, en zelfs Bep Dwars kon hem niet aan alles helpen.

Mooij: 'Ik heb een heleboel formulieren teruggevonden, maar niet allemaal. Er zat gelukkig al het een en ander in de computer, maar dat waren allen maar de totalen.' Stiekem hoopt

Mooij dat de ontbrekende gegevens ooit nog eens een keer zullen opduiken. Dat ze ergens bij iemand op zolder liggen, of in de schuur. Maar tot die tijd stotteren de grafieken in het boek een beetje, zo nu en dan. Van 1994 zijn wel de totalen bewaard, maar ontbreken de cijfers per gebied, net als van 1988, 1989, 1990. Dat is des te erger omdat de ruilverkaveling in 1990 zijn beslag kreeg. Juist de cijfers van deze jaren spreken boekdelen, omdat ze getuigen van een tijd waarin veel veranderde. In het kielzog van de ruilverkaveling deden de boerderijen hun intrede in het gebied, werd de grond droog gepompt en gooiden veel broedvogels het bijtje er langzamerhand bij neer.

Dalers

Mooij is een nuchter man, niet gevoelig voor drama. Terwijl er drama genoeg zit in de strakke lijnen van de grafieken. Mooij: 'Je ziet vogels de tellingen uitdonderen. Door de nul kunnen ze niet, dat scheelt.' Hij haalt er de schouders over op. 'Het is allang gebeurd, zelfs al voor mijn tijd. Tellingen zijn om te weten wat er gebeurt, niet om erg emotioneel van te worden. In principe is de Zeearend voor de teller hetzelfde als de Graspieper.' Daar moet hij zelf om lachen, want in de praktijk werkt het natuurlijk niet zo. En ook kan die nuchtere houding niet verhullen dat zelfs Mooij gevoelig is voor de verhalen achter de cijfers. We pakken wederom het boek erbij. De Wulp is zo'n drama. In één oogopslag onthullen de grafieken de harde waarheid. Nog in de telperiode '83 - '92 werden er in de winter per telling gemiddeld 200 Wulpen geteld. Maar vanaf 1990 verdwijnt de Wulp uit de tellingen. De lijnen stoppen abrupt. Kennelijk heeft de landinrichting het gebied ongeschikt gemaakt.

De dalers zijn alom bekend. De Veldleeuwerik is een daler, de Gele Kwikstaart idem dito. Hun grafieken zien eruit als de jaaromzet van een beursgenoteerd bedrijf op z'n retour. Hier gaan ontslagen vallen, dat zie je zo.

De Tureluur lijkt zich in de loop van de grafiek te stabiliseren, de Grutto daalt, vooral in de broedtijd. De Watersnip zakt de tellingen uit, de Kempshaan eveneens. Het zijn, concluderend, vooral de weidevogels die de klos waren in de Eempolders van het afgelopen decennium. Niet iedere vogel krijgt een grafiek. Soms is er echt geen trend vast te leggen. Twee Waterrallen gezien in twaalf jaar tijd. Daar kun je verder niet veel mee. En voor sommige vogels zijn de tellingen niet geschikt. Neem de Kwartelkoning. Die moet je 's nachts tellen, op het gehoor. Dat is dus niet gebeurd; 's nachts liggen de tellers op één oor. De soort is in 1988 één keer waargenomen, daarna nooit meer.

En stijgers

Waren er ook vogels die voor het eerst de tellingen invlogen? Ja, die waren er ook. De Grote Zilverreiger bijvoorbeeld. Mooij zag hem in 1991 voor het eerst rondlopen, nu ziet hij er zo vijftien op een middag voorbij struinen. De Nijlgans is ook een nieuwkomer. Begin jaren '90 doet hij z'n intrede, krap tien jaar later worden er in één jaar tijd zo'n duizend geteld.

De Knobbelzwanen zitten in de lift, net als de Kolganzen en de Grauwe Ganzen. Gaan de ganzen een probleem worden? Mooij haalt zijn schouders op. 'Het zou kunnen. Als je de boeren hoort in ieder geval wel. Maar je weet het niet. Ooit is het gras op en keert de wal het schip, denk ik.'

En nu?

De klus is geklaard; Jan Mooij kan tevreden achterover leunen. Dat er zo'n prachtig boek van is gemaakt, is mede te danken aan het Waterschap, dat met een subsidie van € 2500,- het drukken en inbinden mogelijk maakte. Het is ondertussen 2008. Nog één jaar tellen en de volgende zes jaar zitten er ook al weer op. Ziet Mooij zichzelf het volgende deel in deze serie ook maken? Al het voorwerk is gedaan, tenslotte. Mooij: 'Dat zou betekenen dat het volgende rapport erg snel na dit boekwerk verschijnt en de vraag is of dat niet ten koste zou gaan van de belangstelling ervoor. Aan de andere kant is het belangrijk dat de resultaten tijdig worden gepubliceerd... We zullen zien, maar het zit er wel in.'